

Gospodarske skušnje.

Zgodnji rožni krompir.

Ta krompir, ki so ga tū in tam po Slovenskem po nasvetu gosp. prof. Povšeta sadili vže nekteri gospodarji, sem sadil tudi jaz na svojem posestvu. Minulo jesen mi ga je naročil moj brat iz Goriškega šolskega kmetijskega poskuševališča nekoliko funtov. Ta novi sad mi je dozoril prve dni junija in je najboljšega okusa izmed vseh sort, kolikor jih dozdam poznam. V ustih se kar razpusti, kakor surovo maslo. Vže njegovo čudno perje in gladki gomolji znaniyo njegovo plemenitost.

Kdor si pa naroči kaj tega krompirja za seme, naj ga ne hrani na toplem in vlažnem kraju, kajti jako jako rad se cimi. Letos sem ga del na hladem zračen kraj in sem ga nekoliko posul z živim apnom, da mu odtegne preobilno vlago, da ne izgubi svoje kalne moči, predno ga posadim. Krompir res nekoliko uvene, a to nič ne dé; prepričal sem se, da uveli krompir je boljši za seme. *)

Tudi murbe iz Ljubljanskega kmetijskega vrta mi vse lepo rastejo.

Iz Svibnega.

Dav. Pernišek, kmetovalec.

Vprašanje in odgovor

o vnanjem ometu poslopij, cerkvá itd.

Velikrat in v mnogovrstnem oziru ste, drage „Novice“ nam že dober svet dale; prosimo toraj, svetujte nam: kako in kaj nam je storiti v naslednji zadevi:

Tukaj v Rakitni je na farni cerkvi in stolpu omet (frah) tako močno odletel, da se nam prihodnje poletje prav obilo dela napoveduje. Rakitna je visoko v hribih, zato je sapa, posebno južna, tudi prav huda in močna, ki je po mojih mislih tudi kriva, da je omet tako obletel. Radi bi toraj vedeli, kako in s čem bi malto napravili, kaj njej primešali, kako naj bi se ometala cerkev in stolp, da bi se omet bolj stanovitno držal. Po naših mislih bi s cementom, kolikor nas skušnje učé, se ne dosegel namen; ne mara bi bilo dobro navadno apno najbolje in še kaka druga primes? Zatoraj lepo prosimo, naj nam tudi v tej zadevi prihitijo „Novice“ na pomoč. Morebiti bode s tem tudi še komu drugemu vstreženo.

Odgovor vredništva na vprašanje. Gotovo je to, da ondi, kjer je cerkev, stolp ali kako drugo poslopje razpostavljeno hudim nevihtam, se omet ne more tako stanovitno držati, kakor tam, kjer je vse to v zatišji. Visoka Rakitna je po takem v tej zadevi v nemilem položaji.

Se vé da tudi noben omet ne drži močno na večih plošnatih kamnih v zidu.

Kar pa se tiče ometa samega, se cement móči in uimam najkrepkeje zoperstavlja.

Al med cementom in cementom je tak razloček, kakor med dobro in slabo tvarino. On se pa tudi pokvari kmalu, če ni dobro zabiti (luftdicht verschlossen) in dalje časa leži na zraku, ki bistvo njegovo predružači. To je eno. Drugo pa je to, da s cementom ne zná vsak zidar ometavati. Cementna malta se mora malo po malo in nasproti narejati, to je, na enkrat le toliko, kolikor je hipoma (v malo minutah) potrebuje zidar za omet, kajti cement se hitro strdi in potem rad odleti. — To so drobne reči, al sila važne, kajti cement (hidravlično apno) ni navadno apno; to pa mora zidar dobro vedeti.

*) To tudi mi potrdimo po starodavnih skušnjah.

Ker gré v Rakitni za omet cele cerkve in zvonika, tedaj so stroški precej veliki, je res treba skrbeti za kaj kolikor mogoče stanovitnega, in zato bi svetovali posvetovati se o tej zadevi z našim praktično izurjenim gosp. Franc Potočnikom, dosluženim c. k. stavbinim svetovalcem, ki v vseh zidarskih zadevah ima obilo znanstva in skušinj.

Svilorejcem na znanje.

Murbovo popje se že debeli, skrajni čas je toraj svilodno seme si omisliti. Jaz sem napravil „celično seme“ domačih sviloprejk naravne izreje — „naravno izrejo“ imenujem zato, ker se črvičem umetno ni kurilo — in ga dajem lot po 4 gold. Kdor želi mojega celičnega semena, naj se podviza, ker je že zadnji čas. Obupati ni svilorejcem, če tudi vsako leto po sreči ne izide izreja, treba pa je opustiti stare navade ter poprijeti se vodil učenih in skušenih svilorejcev.

Anton Uršič iz Podrage pri Vipavi.

Podučne stvari.

Za dom in šolo.

Zdi se mi potrebno, da po „Novicah“ našim slovenskim starišem nekaj na korist dobre izreje svojih otrok priporočam. Naš vrli šolski list „Učit. Tovarš“ je v svojem 3. listu t. l. posnemanja vredno obravnavo podal vsem gojiteljem, posebno pa gojiteljem šolske mladine. Naj tudi jaz pristavljam povdarjam njegove važnosti, ktere bi morale segati v srce dobrim starišem.

Od kod neki pride to, da naši otroci ne ubogajo in ostanejo trdovratni in otrpnjeni do lepih opominov? Svojo nedolžnost so zgubili, al kako so jo zgubili? Zgubili so jo po grdem spridenem zapeljivcu, ki je otroka vabil in klical, dokler ga ni na svojo pot spravil. Postal je otrok ves neubogljiv, slep do lepih izgledov, gluh do vsega opominjevanja, pokoj in mir je v njegovem srcu ugasnil, in ne mara več za Boga, ne za povelje starišev. — Kdo pa je zapeljivcu priliko dal? — Dali so mu jo prvič neprevidni stariši sami, in drugič pot v šolo.

Neprevidno so stariši ravnali takrat, kedar so svoje še komaj shodivše otroke prepustili same sebi; prišli so po otroka že drugi iz vasi pohujšani otroci in ga vzeli v svojo sredo. Taki stariši ne dajo otroku nikakoršnega varha, misleči, saj mu bodo drugi za varha in za vsaki razum so pa še premladi. Veseli so pa tudi, da otroka ni treba po naročji prenašati in da se jim domá že vendar enkrat od njihovega joka in krika nekoliko ušesa ohladé. Nespametni stariši ne vprašajo potem nikoli svojega otroka, kedar je prišel iz vasi ali od slabih tovarišev domú, kje si bil? kdo je še bil s teboj in kaj ste delali ondi? marveč mu postrežejo in dajo jesti, da v drugič še rajši gre. — Kako škodljivo je tudi, ako se od prevelike ljubezni stariši svojemu otroku med tem smeja, ko otrok na sosedovo streho ali travnik kamenje luča, sosedovo deklico pa z blatom meče ali jo v lužo peha; in pri vsem tem mu ne rečejo družega kakor prav z rahlo besedo: Fracek! ti si „žleht“. Kako žalostno je za ptujca, ki pride po cesti memo in ga taki smrkolinci zaničujejo, dražijo ali pa še za njim kaj lučajo, kar sem si sam skusil na popotvanji po deželi.

Kaj misliš, dragi bralec, kaj bo iz tacihi otrok? — Sveta dolžnost starišev je: da vedó vsaki trenutek, kje so njih otroci, da vedó, kaj delajo, s kom so bili skup in kdaj je bil čas, da so domú prišli itd. Ako bodo stariši take in enake dolžnosti dopolnovali, gotovo je, da jim bodo njih otroci enkrat največi zaklad na zemlji.

Nekteri stariši pa dobro in po svoji volji izredijo otroke in se jim še le spridijo, kedar so začeli v šolo hoditi. Taki stariši tožijo tako-le: dokler moji otroci niso v šolo hodili, so bili še še; a zdaj so do dobrega sprideni, in več ko je šol, slabeje je na svetu. Dragi kmetiški stariši! ali je to res, da vam šola otroke pridi? Gotovo ne. Taki otroci popačijo se vam največ na poti v šolo in iz šole. Znano je, da na kmetih hodijo nekteri otroci po uro ali še delj v šolo. Takrat so sami sebi prepuščeni in počnejo marsikaj napačnega. Pot pelje jih po samotnih krajih, se skrivajo po grmovji, zamudé velikokrat šolo in še celó potepajo se med šolsko uro. Ako pa greš po poldanski šoli za njimi, dobiš jih na sredi pota, če tudi greš čez uro pozneje za njimi; in to je vsaki dan pri naših šolarjih. Prigodi se pa tudi, da učitelj v šoli, stariši pa domá izprašujejo, kako so se na poti zadržali, takrat bodo otroci večkrat tajili in lagali, in, gorjé! če jim bo enkrat za opravičenje laž obveljala, gotovo si bodo potem zmirom z lažjo pomagali. Po naključbi pa, če drug družega toži in izdaja, ali če ga tudi mora tožiti, dobodo otroci potem maševanje drug nad drugim in njih ravs in kavs je na poti potem večji od prvega. Lahko si mislimo, da vse to počenjanje skrbne stariše močno v srce boli. Bolí pa tudi nas učitelje, ker odvrčati to, mislijo stariši, je le učiteljeva dolžnost in njegova odgovorna naloga. Iz vsega tega pa sledí, da je starišem večkrat šola odveč, učitelja pa zraven tega srpo pogledujejo in malo spoštujejo.

Dragi stariši slovenski! iz srca radi bi vam storili učitelji vse, kar se tiče vaše izreje pri otrocih, če bi bilo le v njih moči. Skrbite toraj tudi vi sami, da vza-jemno delamo na korist naše šolske mladine. Glejte, da vaši otroci o pravem času z doma gredó in da o pravem zopet domú pridejo. Pričetek in konec vsakdanjega šolskega poduka vam mora znan biti; škoda velika je za vas in otroke, ako se vam zgublja. Svetoval bi jaz o tej zadevi, kar bi gotovo brez koristi ne bilo, to-le: Vsacega, po novi šolski postavi krajnega šolskega sveta dolžnost je gledati na нравno obnašanje šolske mladine, skrbeti za napredek šolstva in odvrčevati šolske zapreke, toraj naj poskrbi tudi to, da bo dala vsaka vas otrokom dobrega varha, ki jih bo spremljal do šole, in sicer iz vsake vasí, ki je več kot četrť ure od šole oddaljena. Taki varhi bi lahko učiteljem in starišem sporočali, kako so se otroci na poti obnašali. Morali bi v redu hoditi dečki z dečki, deklice z deklicami in gotovo bi imeli od šolske mladine kaj boljšega pričakovati. Srce mora boleti vsacega, kdor ima tako spridene in pohujšane otroke. Pri tacih otrocih bi tudi šiba ne pomagala.

Priporočila vredni pripomočki gojiteljem za sploh neubogljive otroke bi bili dobri morebiti vendar le ti-le: Ukazuj previdno in ne premehko, — povelja ne zljajšaj ali ne prekličí nikoli, a ukaz ne sme biti pretežak, to je, kar je otroku nemogoče storiti, ne ukaži mu nikoli!

Sim. Punčah, učitelj.

Slovstvene stvari.

Slovniške drobtinice.

Stavkoslovje uči, kako se več stavkov skrajšuje v en sam stavek.

Sosebno se stranski stavki, katere začenja oziravni zaimek (pron. rel.), radi tako privzemajo v glavni stavek; na pr.: „vidišli srako, ki sedí na lipi? = vidišli srako na lipi sedečo“, ali po okolnostih tudi: „vidišli na lipi sedečo srako?“

Nemec v tem slučaju nima take svobode, nego veže

ga besedni red ter mora, skrajšujoč stavka, telo stranskega stavka postaviti pred samostavnik, na katerega se nanaša, niti mu je mogoče pustiti ga na prejšnjem mestu, kakor ga Slovenec pravilno pušča. Nemec toraj ne more drugače reči nego: „Siehst du die auf der Linde sitzende Elster?“

Ali so slučaji, v katerih niti Slovenec nima na izbor dveh načinov, temuč mu je držati se samo prvega ter pustiti besede stranskega stavka za dotičnim samostavnikom, in to je vselej, kedar ima ta samostavnik kak predlog pred sabo in se tudi v ozirnem stavku nahaja predlog ter bi drugače oba predloga naletela drug na drugega.

Nemci, da si jim to nepriliko strogi besedni red nekako opravičuje ter jo kjekod tudi člen nekaj ublažuje, posmehujejo se vendar sami takim cvetkam, ki včasí po pisarnicah poženo, kakor je ta, na pr.: „bei ohne Verschulden von Seite der Anstalt eintretenden Beschädigungen kann von gegen dieselbe zu erhebenden Ersatzansprüchen keine Rede sein“.

Res, da slovenske pisatelje največ že zdravi okus varuje takih napak; vendar se in menda edino med nami ne prav redkoma dobé (pri družih Slovanih bode teže zaslediti katero tako, kakor tudi v latinskem in zdanjih romanskih jezikih, ni mogoča). Vredno je toraj, da se enkrat „Novice“ oglasé zoper tako zanikerno pisavo, ki je res prava grdoba! Ne more se reči: „deček se ozira za na lipi sedečo srako“, ampak: „za srako na lipi sedečo“.

Ne: „po noči gleda na z zvezdami posuto nebo, ampak: „na nebo z zvezdami posuto“ (ali morebiti: „na posuto z zvezdami nebo“).

Ne: „poklican je k na 15. dan postavljeni razpravi“, ampak: „k razpravi postavljeni na 15. dan t. m. itd.“

Dva predloga ne moreta nikoli tikama stati, niti je sploh prav devati brž za predlog bodi nesklanjanje bodi od njega nezavisne besede, na pr. ne: „pisma v nam neznanem jeziku pisana“, ampak: „pisma pisana v jeziku nam neznanem“ ali „v neznanem nam jeziku“.

Ne: „vrinili so se v še le poznejših časih“, ampak: „še le v poznejših časih so se vrinili“ itd.

Znano je, da se slovenskemu glagolu trpna oblika, kjer nočemo izrečno imenovati dejavnega podmeta ali subjekta, izražuje z zaimkom: se, pritikanim dejavnemu glagolu, na pr. „pri nas se žito žanje, drugod se kosí“. Ali razum in stvar sama nam kaže, da tega pri povračavnih glagolih (verb. recipr.) ne moremo uporabljati, ker nam sicer stavek postane popolnoma nepodméten (subjektlos), ter da v takih slučajevih moramo s pravim subjektom na dan. Povračavni glagoli imajo že kakor taki zaimek se, brez katerega bi ne bili nič, a ni mogoče pritikati jim ga po dvakrat. Vendar se marsikateri Slovenec in Hrvat pregreší zoper to pravilo!

Dobro je reči, na pr.: „v cerkvi se poje“ (in der Kirche singt man, ali: wird gesungen); ali stavek: „in der Kirche wird nicht gelacht, sondern man führt sich anständig auf“, bilo bi jako neprilčno posloveniti tako: „V cerkvi se ne smeje, nego se spodobno drží“. Ta stavek bi bil brez subjekta. Moramo toraj reči: „V cerkvi se človek ne smeje, temuč se spodobno vede“ ali tako nekako.

Takisto je tudi napačno: „Na poznejše prošnje se ne bode oziralo“. (Kdo? katero bitje se ne bo oziralo?).

Latinec je imel: „in partes dividere“, Nemec tudi rabi: „in Theile theilen“, in to je že marsikaterega Slovenca in Hrvata zavedlo, da je zapisal, na pr.: „delí se v pet razredov“ (u pet razreda). Vendar tako ni prav. Slovenec pravi: „na dvoje razdeliti“, „na več kosov razdrobiti“. Tudi staroslovenščina ima: razdeliti